

ЛАПКІН Андрій
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна

РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗАСТОСУВАННІ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Згідно із п. 6 ст. 2 Закону України «Про пробацію» пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. У кримінальному провадженні застосовується досудова пробація, що визначається як забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності (ч. 1 ст. 9 Закону «Про пробацію»).

Досудова пробація реалізується у кримінальному провадженні у формі досудової доповіді, рішення про складання якої приймає суд у підготовчому провадженні або в разі зміни обвинувачення в суді, якщо нове обвинувачення відноситься до переліку злочинів, щодо яких досудова доповідь обов'язково складається. Згідно із ч. 5 ст. 314 Кримінального процесуального кодексу (КПК України) у підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених КПК України, за власною ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді.

Таким чином, роль прокурора у застосуванні досудової пробації у кримінальному провадженні полягає у тому, що він може ініціювати підготовку досудової доповіді шляхом заявлення в суді відповідного клопотання за наявності встановлених для цього підстав. Крім того, прокурор має право висловити позицію щодо можливості призначення та складання досудової доповіді, якщо дане питання ініційовано безпосередньо судом перед учасниками судового кримінального провадження чи самі учасники поставили це питання перед судом [1, с. 15].

Разом із тим необхідно звернути увагу, що роль прокурора в ініціюванні складання досудової доповіді не є виключною, адже право подати клопотання про складання досудової доповіді мають також обвинувачений, його захисник чи законний представник. Крім того, відповідне рішення суд може прийняти

за власною ініціативою. Повноваження прокурора щодо такого ініціювання є дискреційним, тобто прокурор може подати відповідне клопотання, а може не робити цього. Внаслідок цього участь прокурора у застосуванні досудової пробації є епізодичною та ситуативною, що зменшує її ефективність.

Привертає увагу та обставина, що закріплена у КПК України модель застосування досудової пробації є предметом критики серед дослідників. Так, науковці висловлюють сумніви щодо покладення повноваження доручати органу пробації складання досудової доповіді на суд, оскільки в цьому вбачається порушення безсторонності та неупередженості судової влади. Як зауважує Т.В. Лукашкіна, суд не має права заздалегідь висловити свою думку щодо вирішення кримінального провадження, а, «замовляючи» досудову доповідь, він тим самим демонструє свою позицію щодо необхідності призначення обвинуваченому покарання при тому, що в стадії підготовчого провадження не передбачене подання доказів суду [2, с. 84].

На думку О.Г. Шило, необхідність в отриманні досудової доповіді виникає у суду після вирішення ним питання винуватості обвинуваченого (підсудного) у вчиненні інкримінованого йому злочину. Тож не є доречною можливість ініціювання складання такої доповіді судом у підготовчому провадженні, адже на цьому етапі кримінального провадження суд жодним чином не знайомиться з матеріалами, що мають сторони, не досліджує докази і взагалі не має ніякої інформації стосовного конкретного кримінального провадження за винятком обвинувального акта з додатками [3, с. 28].

О.В. Бабаєва підкреслює, що віднесення питань складання досудової доповіді до стадії підготовчого провадження є невиправданим з таких міркувань: (1) у цій стадії судом не досліджуються докази, без чого суду неможливо визначитися з потребою складання досудової доповіді, а органу пробації – скласти її; (2) це створює загрозу принципам неупередженості та безсторонності судової влади, веде до обвинувального ухилу у діяльності суду; (3) прийняття такого рішення веде до затягування строків підготовчого провадження та відтермінування судового розгляду [4, с. 66].

Із викладеного вище можна виокремити такі недоліки існуючої моделі досудової пробації: покладення рішення про її застосування на суд, у тому числі за власною ініціативою, що ставить під сумнів його безсторонність і неупередженість; прийняття судом цього рішення за відсутності матеріалів кримінального провадження, що унеможлиблює належне встановлення судом наявності мети й підстав складання досудової доповіді.

Поряд з цим у вказаній сфері існують й інші проблеми. Так, найменування відповідного різновиду пробації як досудового (як і форми, в якій вона втілюється – «досудова доповідь») суперечить її застосуванню у судовому провадженні. Якщо рішення про складання досудової доповіді приймається судом і на стадії підготовчого провадження, яка є частиною судового провадження, то така пробація закономірно має іменуватися судовою.

Крім того, варто звернути увагу на те, що така модель передбачає порушення засади розумних строків. Згідно із ч. 2 ст. 28 КПК України, проведення судового провадження у розумні строки забезпечує суд. Однак рішення суду про складання досудової доповіді веде до затягування строків судового провадження, оскільки підготовче судове засідання має бути відкладено на час, необхідний для її підготовки. Тобто підготовче провадження, у якому суд приймає рішення про складання досудової доповіді, потребує проведення щонайменше двох підготовчих судових засідань. Попри те, що строк підготовки досудової доповіді визначає суд у своїй ухвалі, такий строк має бути достатнім для збирання й аналізу органом пробації відповідних даних, що характеризують обвинуваченого. Згідно з Методичними рекомендаціями Генеральної прокуратури України з питань пробації, у відповідному клопотанні прокурору слід висловлювати точку зору щодо строку складання досудової доповіді та органу пробації, який має її скласти. При цьому прокурору потрібно керуватися багатьма чинниками (складність провадження; відомості про обвинуваченого; віддаленість органу пробації від місця проживання обвинуваченого та інші обставини) та орієнтувати суд на встановлення в ухвалі про складання досудової доповіді достатнього часу для органу пробації [1, с. 15]. Однак встановлення достатнього часу для складання досудової доповіді, що позитивно позначатиметься на її повноті та об'єктивності, натомість негативно впливатиме на додержання розумних строків судового провадження.

Зважаючи на це, варто підтримати позицію щодо складання досудової доповіді як процесуальної дії саме на стадії досудового розслідування [5, с. 170]. За такого підходу досудова доповідь буде реалізуватися саме як досудова пробація. Крім того, це не вестиме до затягування строків кримінального провадження, адже підготовка досудової доповіді на стадії досудового розслідування здійснюватиметься в межах строків останнього паралельно з проведенням інших процесуальних дій.

Поряд із перенесенням часу складання досудової доповіді на стадію досудового розслідування існує необхідність змінити суб'єкта прийняття відповідного рішення. Так, у науковій літературі висловлюються погляди, що є більш прийнятним, ніж суд, суб'єктом прийняття цього рішення вбачається прокурор (як варіант – поряд зі слідчим або стороною захисту) [2, с. 85; 3, с. 28; 4, с. 64]. На наш погляд, як суб'єкт прийняття відповідного рішення варто визначити прокурора. Подібний підхід застосовується, зокрема, у Естонії, Данії, Латвії, де аналог досудової доповіді готується службою пробації за запитом прокурора (у Латвії – також і суду) [6]. Це відповідає функціональному призначенню прокурора як процесуального керівника досудового розслідування, а в судових стадіях провадження – публічного обвинувача, який повинен сприяти суду у повному, всебічному та неупередженому розгляді кримінального провадження. Обов'язок доказування, який покладається на прокурора, передбачає, серед іншого, доказування обставин, які характеризують особу обвинувачено-

го (п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК України). Тому прийняття ним рішення про доручення представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь цілком відповідає як сутності й значенню досудової пробації, так і процесуальному статусу прокурора у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з питань пробації у судовому кримінальному провадженні: схвалено науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України; протокол від 29.05.2018 № 3. Київ, 2018. 43 с.

2. Лукашкіна Т.В. Деякі зауваження до Закону України «Про пробацію» та внесених у зв'язку з ним доповнень до КПК України. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матер. всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. 70-річчю доктора юрид. наук професора Ю.П. Аленіна (21.04.2017, м. Одеса). Одеса: Юрид. література, 2017. С. 81–88.

3. Шило О.Г. Проблемні питання нормативного регулювання складання досудової доповіді в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матер. всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю доктора юрид. наук, професора Ю.П. Аленіна (21.04.2017, м. Одеса). Одеса: Юрид. література, 2017. С. 27–29.

4. Бабаєва О.В. Досудова доповідь у підготовчому кримінальному провадженні. *Юрист України*. 2018. № 2(37). С. 64–70.

5. Боднар І.В., Майборода І.А. Основні тенденції реформування органів та установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 169–171.

6. Обзор законодательства скандинавских и балтийских стран по службе пробації (уголовному надзору). Санкт-Петербург: Гражданский контроль, 2005. 167 с.

Генеральна прокуратура України
Національна академія прокуратури України

ІНСТИТУТ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ: сучасний стан і перспективи розвитку

МАТЕРІАЛИ
міжнародного круглого столу

16 квітня 2019 року

Київ
2019

УДК 343.8+343.13
ББК 67.99
І 71

Укладачі:

Мінченко С.І., Неділько В.Г., Кожухар В.С., Подільчак О.М., Шкарупа К.В.

Інститут пробації в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку:

І 71 матеріали міжнародного круглого столу (16 квітня 2019 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. – 196 с.
ISBN 978-617-7500-80-2

У збірнику вміщено виступи та тези учасників міжнародного круглого столу «Інститут пробації в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку».

Захід організовано з метою здійснення комплексного аналізу сучасного стану запровадження інституту пробації в Україні, розв'язання проблем щодо здійснення наглядової та пенітенціарної пробації, а також вироблення рекомендацій з удосконалення кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства.

УДК 343.8+343.13
ББК 67.99

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр, прізвищ, використаних джерел тощо несуть автори.

ІВАШЕВА Тетяна Щодо окремих аспектів виконання кримінального покарання у виді виправних робіт	84
ІВАЩЕНКО Віта Перспективи здійснення органом пробації контролю за поведінкою засуджених за домашнє насильство, до яких застосовано обмежувальні заходи.....	88
КАЛЮГА Каріна Феномен та детермінація поняття особи сучасного злочинця	91
КЛЕПКА Дар'я Актуальні питання застосування пробації в Україні: кримінальний процесуальний аспект.....	93
КНИЖЕНКО Оксана Наслідки невиконання обмежувальних заходів для звільнених від відбування покарання з випробуванням	96
КОВАЛЕНКО Валентин, КОЛБ Сергій Про деякі оціночні критерії запобіжної діяльності органів пробації України	99
КОЖУХАР Василь Виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	102
КОЛБ Олександр, КОЛБ Іван Про перспективи розвитку органів пробації в контексті сучасної політики у сфері виконання покарань.....	105
КОЛОДЯЖНИЙ Максим Пробація в системі профілактики злочинності.....	107
КРІПАК Анна Ризики рецидиву злочинності та допомога особі після звільнення	111
ЛАПКІН Андрій Роль прокурора у застосуванні досудової пробації у кримінальному провадженні	115

Наукове видання

**ІНСТИТУТ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ:
сучасний стан і перспективи розвитку**

МАТЕРІАЛИ
міжнародного круглого столу

16 квітня 2019 року

Над матеріалами працювала
Помазанова Т.І.

Верстка та дизайн обкладинки
Грекович Н.І.

Формат 170x240
Папір офсетний. Друк цифровий
Ум. друк. арк. 14,3 Обл.-вид. арк. 10,1
Наклад 75 прим. Зам. 19-04-11-1

Виготовлення оригінал-макета і друк
Національна академія прокуратури України
вул. Юрія Ілленка, 81-б, м. Київ, 04050

Підписано до друку 12.04.2019

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 4001 від 10.03.2011